

УДК 342.4

DOI 10.33244/2617-4154.1(18).2025.280-287

Я. Ф. Фокін,

канд. юрид. наук,

доцент кафедри міжнародного права

та права Європейського Союзу,

Державний податковий університет

e-mail: fokin8@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-4625-2006

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ПРАВОВЕ ПОЛЕ УКРАЇНИ: СЕКТОРАЛЬНІ РЕФОРМИ ТА ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС

У статті досліджується процес імплементації європейських стандартів у правову систему України, зокрема законодавча адаптація, секторальні реформи та виклики інтеграції в ЄС. Незважаючи на триваючу військову агресію, Україна демонструє стійкість і рішучість у наближенні до членства в Європейському Союзі. Проаналізовано ключові етапи євроінтеграції, зокрема ухвалення переговорних рамок та початок офіційних переговорів про вступ у червні 2024 року.

Окрему увагу приділено судовій реформі, охоплюючи оновлення Вищої ради правосуддя, відбір суддів Конституційного Суду та необхідність удосконалення механізмів суддівської доброчесності. Розглянуто реформування правоохоронного сектору та модернізацію юридичної освіти. Висвітлено прогрес і проблеми реалізації антикорупційної політики, зокрема виконання Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки.

У висновках підкреслюється значний поступ України у секторальній інтеграції та доступі до внутрішнього ринку ЄС, а також окреслюються ключові виклики: судова реформа, забезпечення верховенства права та боротьба з корупцією. Наголошується на важливості ефективної координації, ресурсного забезпечення та політичної волі для подальшого наближення України до європейського правового простору.

Ключові слова: європейська інтеграція України, законодавча адаптація, судова реформа, антикорупційна політика, секторальні реформи, верховенство права.

Постановка проблеми та її актуальність. У контексті триваючої російської агресії Україна демонструє рішучість у реалізації європейського курсу, який є не лише стратегічним напрямом розвитку, а й символом стійкості та єдності з європейською спільнотою. Подання заявки на членство в ЄС у лютому 2022 року, ухвалення

переговорних рамок у червні 2024 року та офіційний початок переговорів у червні того самого року свідчать про незмінний поступ країни до європейської інтеграції.

Важливим аспектом цього процесу є гармонізація національного законодавства з правовими нормами ЄС, що потребує глибоких правових та інституційних реформ. Європейська Комісія у своєму звіті за жовтень 2024 року підтвердила значний прогрес України, зокрема у секторальній інтеграції та доступі до внутрішнього ринку ЄС. Водночас залишається ряд викликів, зокрема забезпечення верховенства права, ефективного функціонування судової системи та боротьби з корупцією.

Адаптація законодавства України до європейських стандартів є невід'ємною частиною євроінтеграційного процесу, однак вона супроводжується складнощами, серед яких узгодження національних норм із директивами ЄС, реформування судових та правоохоронних органів, а також підвищення ефективності антикорупційних механізмів. Виявлення ключових проблем та пошук оптимальних напрямів їх подолання є необхідними умовами для досягнення стабільної правової інтеграції України в Європейський Союз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після початку повномасштабної війни в Україні питання європейської інтеграції стало об'єктом активних наукових досліджень. Серед дослідників, які вивчали імплементацію європейського законодавства, варто зазначити Н. Стецюка, Т. Пікулю, Ю. Лавренко, Я. Грабчука, В. Кобрин, А. Гриценка, О. Борзенко, Т. Бурлай, О. Квашу, А. Синякову, О. Тимощука, Л. Прокопенко та інших. Їхні роботи аналізують процес адаптації національного законодавства до норм ЄС, оцінюють ефективність проведених реформ і визначають основні виклики на цьому напрямі.

Крім наукових досліджень, важливим джерелом інформації про поступ у напрямі євроінтеграції є численні державні звіти. У них міститься аналіз виконання вимог щодо законодавчих змін, необхідних для вступу України до Європейського Союзу, а також оцінка ефективності реформ, спрямованих на гармонізацію вітчизняної правової системи з європейськими стандартами.

Метою статті є всебічний аналіз процесу імплементації європейських стандартів у правову систему України, оцінка прогресу у виконанні вимог для вступу до ЄС та виявлення основних викликів, що виникають у ході гармонізації законодавства, проведення секторальних реформ та адаптації інституцій. У статті також розглянуто останні реформи, що були проведені в Україні для виконання європейських стандартів, та визначено ефективні механізми подолання існуючих проблем на шляху до євроінтеграції.

Завдання статті полягає в детальному дослідженні процесу адаптації українського законодавства до європейських стандартів, зокрема в контексті судової реформи, боротьби з корупцією та імплементації антикорупційних ініціатив. Стаття має на меті оцінити результати проведених реформ, виявити основні виклики, які виникають у ході євроінтеграційного процесу, та запропонувати рекомендації щодо подолання цих труднощів, аби забезпечити стабільну інтеграцію України в Європейський Союз.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на триваючу агресію з боку Росії, Україна демонструє значну стійкість і рішучість у своєму прагненні до європейської інтеграції, що розглядається як основний стратегічний курс розвитку країни та важлива

складова її майбутнього. Європейська інтеграція є для України не тільки процесом реформ у таких сферах, як економіка, соціальний захист, безпека і демократія, але й символом її єдності з європейським співтовариством. Подання заявки на членство в ЄС 28 лютого 2022 року стало важливим кроком на цьому шляху. Після схвальної рекомендації Європейської комісії у листопаді 2023 року Європейська рада ухвалила рішення про початок переговорів у грудні 2023 року. Завершення виконання основних рекомендацій Європейської Комісії дало змогу затвердити рамки переговорів у червні 2024 року, а офіційне відкриття переговорів відбулося 25 червня 2024 року. У цьому контексті важливими є не лише гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, а й створення ефективних правових механізмів, які сприятимуть інтеграції України в Європейський Союз навіть в умовах військового конфлікту.

Європейська Комісія у своєму звіті від 30 жовтня 2024 року, презентованому в межах Пакета розширення ЄС, надала оцінку прогресу країн-кандидатів, зокрема й України, у проведенні реформ і трансформацій. У документі відзначено досягнення України в секторальній інтеграції та поступовому доступі до внутрішнього ринку ЄС, що є важливими етапами на шляху до повноправного членства. Окремо підкреслено, що Україна залишається відкритою демократичною державою, яка дотримується основних принципів, необхідних для подальшого просування переговорів. Висновки звіту свідчать про відповідність України всім критеріям, що дає змогу розпочати наступні етапи переговорів вже 2025 року. Ці результати підтверджують поступальний рух України до євроінтеграції навіть в умовах складного військового часу [1].

Далі розглянемо питання реалізації основних цінностей Європейського Союзу, зокрема забезпечення верховенства права, поваги до прав людини, ефективну роботу судової системи та боротьбу з корупцією, які є ключовими аспектами для євроінтеграції України.

Термін дії Стратегії України у розвитку правосуддя 2021–2023 років завершився. За підтримки Європейського Союзу триває підготовка нової стратегії, яка охоплює оптимізацію судової системи, цифровізацію, реформу Верховного Суду, вдосконалення процедур відбору суддів, адвокатури, юридичної освіти та забезпечення виконання судових рішень.

Оновлення Вищої ради правосуддя із залученням Ради з питань етики також проводиться у рамках стандартів ЄС.

Продовжується відбір суддів Конституційного Суду України (далі – КСУ) із залученням Дорадчої групи експертів. Через недостатню кількість кандидатів, які відповідали встановленим критеріям, деякі конкурси були відновлені. 2024 року, за прозорими процедурами, парламент у травні та з'їзд суддів у вересні призначили по одному новому судді КСУ.

Україна має ухвалити законодавчі зміни, що вдосконалять конституційну процедуру, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії 2021 року [2]. Це стане важливим кроком до підвищення ефективності та прозорості роботи Конституційного Суду.

Для підвищення підзвітності судової влади та зміцнення довіри громадськості Україна потребує також ухвалення законодавства, яке реформує систему декларування доброчесності суддів.

Адже наявний наразі порядок не охоплює моніторинг способу життя суддів, зокрема суддів Конституційного Суду України. Відповідно до пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції № 1079-IX [3], яким НАЗК ще 2021 року було зобов'язане розробити окремі порядки для такого моніторингу та узгодити їх із Вищою радою правосуддя і Зборами суддів КСУ. Однак на сьогодні ці порядки залишаються не затвердженими.

Однак у разі якщо результати судової реформи не відповідатимуть очікуванням органів ЄС, це може негативно вплинути на подальший перебіг переговорного процесу з Україною. Водночас моніторинг виконання Україною зобов'язань з боку ЄС триватиме на постійній основі з використанням усіх доступних інструментів. Це передбачено в переговорній рамці для України, яку в червні 2024 р. визначив Євросоюз. Вказана рамка – це фактично технічне завдання, яке має виконати Україна, підготувавши дорожню карту для розділів про верховенство права (23 – Судова влада та основні права та 24 – Правосуддя, свобода та безпека) [4, с. 422].

Кабмін у співпраці з ЄС затвердив план реформування правоохоронного сектору на 2023–2027 роки, який передбачає модернізацію прокуратури та юридичної освіти [5]. Запропонований план передбачає впровадження щорічного публічного звіту перед парламентом щодо діяльності Генеральної прокуратури та Державного бюро розслідувань, зокрема в контексті розслідування випадків тортур та захисту прав жертв. Необхідно переглянути Національний превентивний механізм, зокрема в частині забезпечення тіснішої співпраці з відповідними спеціалізованими організаціями громадянського суспільства. Умови в пенітенціарній системі та місцях позбавлення волі залишаються актуальною проблемою, і Україна зобов'язана строго дотримуватися рекомендацій Комітету Ради Європи проти тортур (СРТ).

Відповідно до Концепції реформування правоохоронних органів в Україні необхідно розробити та прийняти базовий Закон України «Про правоохоронні органи та правоохоронну діяльність» у межах якого регламентувати державні та недержавні правоохоронні органи, державну та недержавну правоохоронну діяльність. Здається, що найбільш важливим завданням цього законодавчого акта є чітке визначення системи державних та недержавних правоохоронних органів, основних форм та методів роботи і тих, і інших. На підставі Концепції реформування правоохоронних органів в Україні базового Закону України «Про правоохоронні органи та правоохоронну діяльність» потрібно розробляти та приймати закони про конкретні правоохоронні органи [6, с. 153].

На виконання цього плану досягнуто певного прогресу в реформуванні юридичної освіти. Прийнято закон, що запроваджує індивідуальні напрями навчання, що створює умови для перегляду стандартів у сфері юридичної освіти. Підвищено вимоги до відбору студентів-юристів, а уряд розпочав процес поступового виведення закладів передвищої освіти із системи підготовки юристів [7].

Вперше проведено єдиний державний кваліфікаційний іспит для випускників юридичних спеціальностей, однак він не охоплював випускників навчальних закладів, підпорядкованих правоохоронним органам.

Наступні зміни стосуються антикорупційної стратегії. Вона наразі реалізується через Державну антикорупційну програму (ДАП) на 2023–2025 роки та відповідний план заходів. НАЗК має спеціальний підрозділ і запустило IT-систему для моніторингу впровадження ДАП. Однак процес реалізації відстає від затвердженого графіка [8].

Україні необхідно прискорити імплементацію ДАП і запровадити відповідні санкції за невиконання її положень. Водночас впровадженню стратегічних документів заважає нестача кваліфікованих кадрів і бюджетних ресурсів, що потребує додаткових корегувань.

Соціологічне опитування, проведене у вересні 2024 року для Консультативної місії ЄС в Україні, відображає громадське ставлення до європейської інтеграції, оцінку перспектив членства в ЄС, очікувань від цього процесу та рівня готовності країни до вступу.

Готовність України до вступу в ЄС: результати опитування свідчать про неоднозначне сприйняття стану готовності України до членства в ЄС. Зокрема, 20 % респондентів вважають, що країна вже повністю відповідає критеріям вступу, тоді як більшість (57 %) переконані у необхідності подальших реформ. Водночас 22 % опитаних дотримуються думки, що Україна ще зовсім не готова приєднатися до Європейського Союзу. Примітно, що порівняно з попереднім роком кількість респондентів, які вважають необхідним проведення додаткових реформ, зросла на 14 %, що може свідчити про зростання критичної оцінки темпів змін у державі. Найбільша підтримка цієї думки зафіксована серед мешканців Києва та західних регіонів [9].

Прогнозовані терміни вступу України до ЄС: опитані мають різні погляди щодо часових рамок набуття Україною повноправного членства в ЄС. Лише 15 % респондентів вважають, що це станеться упродовж наступних 1–2 років. Найпоширенішою є думка про вступ у межах 5 років – її поділяють 28 % опитаних. 25 % вважають, що процес триватиме від 5 до 10 років, а ще 12 % прогнозують, що інтеграція займе від 10 до 20 років. Водночас 14 % опитаних впевнені, що Україна ніколи не стане членом ЄС. Динаміка суспільних настроїв свідчить про зменшення частки респондентів, які очікують на швидкий вступ: 2022 року цей показник становив 66 %, тоді як 2024 року – лише 15 % [9].

Ставлення до євроінтеграції та її альтернатив: громадська думка щодо необхідності членства України в ЄС також залишається неоднорідною. Так, 43 % респондентів переконані, що держава повинна обов'язково стати членом ЄС. Найвищий рівень підтримки цієї позиції зафіксовано серед мешканців Києва, західних регіонів, а також серед осіб старшого віку. 48 % опитаних вважають, що навіть за відсутності перспективи членства Україна повинна розвивати економічні зв'язки з ЄС. Водночас 7 % респондентів вважають, що євроінтеграція взагалі не є доцільною для країни, причому така позиція частіше трапляється серед осіб із нижчим рівнем доходів [9].

Підсумовуючи, можна зазначити, що вищезазначені реформи охоплюють широкий спектр аспектів діяльності країни, які важко вмістити в обсяг однієї наукової статті.

Однак значна частка респондентів (68 %) вважає, що Україна повинна наполегливо відстоювати свої інтереси, навіть якщо це може затримати процес інтеграції. Водночас 28 % підтримують думку, що країна має погодитися на всі вимоги ЄС, щоб якнайшвидше отримати статус повноправного члена Союзу. Ідея невідкладного набуття членства користується більшою підтримкою серед мешканців обласних центрів, молодих респондентів та соціально забезпечених груп населення.

Висновки. Імплементація європейських стандартів в Україні є складним процесом, що вимагає не лише зміни законодавства, а й перетворень у державних інституціях та суспільстві. Україна досягла певного прогресу в адаптації до європейських норм, зокрема в законодавчій сфері, судовій реформі та боротьбі з корупцією. Однак існують значні виклики, серед яких – проблеми з ефективністю судової системи, боротьбою з корупцією та забезпеченням належних умов у пенітенціарних установах.

Ключовими завданнями для подальшого розвитку є реформи у судовій системі, запровадження антикорупційних ініціатив та посилення контролю за діяльністю правоохоронних органів. Важливо не лише змінювати закони, а й забезпечувати їх ефективне виконання, що є однією з основних вимог ЄС для вступу України.

Завершення судової реформи, боротьба з корупцією, удосконалення антикорупційних стратегій і посилення відповідальності за порушення законів є необхідними для інтеграції України в ЄС. Також важливо забезпечити ефективність реформ у правоохоронних органах, покращити доступ до правосуддя і виконання судових рішень. Успіх євроінтеграції залежить від здатності України не тільки адаптувати законодавство, а й впроваджувати ці зміни в реальну практику, що забезпечить стабільний розвиток та відповідність європейським стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ukraine Report 2024. Luxembourg, 2024. 105 p. URL : <https://me.gov.ua/view/26b46d87-bbab-4c21-bcba-d66ea4015493> (date of access: 10.01.2025).
2. On the draft law on constitutional procedure (draft law no.4533). Strasbourg, 2021. 15 p. URL : <https://rm.coe.int/opinion-constitutional-procedures/1680a1e084> (date of access: 10.01.2025).
3. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції : Закон України від 15.12.2020 № 1079-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text> (дата звернення: 10.01.2025).
4. Ковач Я. Судова реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 32, № 2. С. 419–439. URL : <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.32> (дата звернення: 10.01.2025).
5. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

6. Колодій А., Колодій О. Реформування правоохоронних органів в умовах євроінтеграції України. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України* : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф., приуроч. до 28-ої річниці прийняття Конституції України, м. Одеса, 25 черв. 2024 р. Одеса, 2024. С. 151–155. URL : https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf_pravove_zabezpechennya_traven_2024_A5_DRUK_.pdf#page=151 (дата звернення: 10.01.2025).

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України від 23.04.2024 № 3642-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

8. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки : постанова Каб. Міністрів України від 04.03.2023 № 220 : станом на 6 листоп. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

9. Опитування громадської думки для консультативної місії ЄС в Україні. URL : https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2024/10/2024_EUAM-Survey-Results_UKRFor-website.pdf (дата звернення: 10.01.2025).

REFERENCES

1. Ukraine Report 2024. Luxembourg, 2024. 105 p. URL : <https://me.gov.ua/view/26b46d87-bbab-4c21-bcba-d66ea4015493> (date of access: 10.01.2025).

2. On the draft law on constitutional procedure (draft law no.4533). Strasbourg, 2021. 15 p. URL : <https://rm.coe.int/opinion-constitutional-procedures/1680a1e084> (date of access: 10.01.2025).

3. On amendments to the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" regarding the restoration of the institutional mechanism for the prevention of corruption : Law of Ukraine of 15.12.2020 No. 1079-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text> (access date: 10.01.2025).

4. Kovach Ya. Judicial reform in Ukraine: current state, problems and possible ways to solve them. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*. 2024. Vol. 32, No. 2. P. 419–439. URL : <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.32> (access date: 10.01.2025).

5. On the Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023–2027 : Decree of the President of Ukraine dated 11.05.2023 No. 273/2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (access date: 10.01.2025).

6. Kolodiy A., Kolodiy O. Reforming law enforcement agencies in the context of Ukraine's European integration. *Legal support for the transformation of the activities of public authorities for the restoration of Ukraine* : collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference, dedicated to the 28th anniversary of the adoption of the Constitution of Ukraine, Odessa, June 25, 2024. Odessa, 2024. Pp. 151–155. URL : https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf_pravove_zabezpechennya_traven_2024_A5_DRUK_.pdf#page=151 (access date: 10.01.2025).

7. On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Development of Individual Educational Trajectories and Improvement of the Educational Process : Law of Ukraine dated 04/23/2024 No. 3642-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> (date of access: 01/10/2025).

8. On Approval of the State Anti-Corruption Program for 2023–2025 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03/04/2023 No. 220 : as of November 6, 2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text> (date of access: 01/10/2025).

9. Public Opinion Poll for the EU Advisory Mission to Ukraine. URL : https://www.euam-ukraine.eu/wp-content/uploads/2024/10/2024_EUAM-Survey-Results_UKRFor-website.pdf (access date: 10.01.2025).

Y. F. Fokin. IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS IN THE LEGAL FIELD OF UKRAINE: LEGISLATIVE ADAPTATION, SECTORAL REFORMS AND CHALLENGES OF EU INTEGRATION

The article examines the process of implementing European standards into the legal system of Ukraine, in particular legislative adaptation, sectoral reforms and challenges of EU integration. Despite the ongoing military aggression, Ukraine demonstrates resilience and determination in approaching membership in the European Union. The key stages of European integration are analyzed, including the adoption of the negotiating framework and the start of official accession negotiations in June 2024.

Particular attention is paid to judicial reform, including the renewal of the High Council of Justice, the selection of judges of the Constitutional Court and the need to improve judicial integrity mechanisms. The reform of the law enforcement sector and the modernization of legal education are considered. The progress and problems of implementing anti-corruption policy are highlighted, in particular the implementation of the State Anti-Corruption Program for 2023–2025.

The conclusions emphasize Ukraine's significant progress in sectoral integration and access to the EU internal market, and also outline key challenges: judicial reform, ensuring the rule of law and fighting corruption. The importance of effective coordination, resource provision and political will for Ukraine's further approximation to the European legal space is emphasized.

Keywords: *European integration of Ukraine, legislative adaptation, judicial reform, anti-corruption policy, sectoral reforms, rule of law.*

Стаття надійшла до редколегії 14 січня 2025 року